

RÖNTGENRAADSELS

10. EEN EENWORTELIJG ELEMENT?

P. F. VAN DER STELT

De hierbij weergegeven foto (afb. 1) toont een brug in de onderkaak rechts. Opvallend aan het *distale* pijlerelement is de discontinuïteit in de contour van de mesiale zijde van de wortel. Hoewel het beeld iets gecompliceerd wordt door een wortelgroeve (zie de dubbele parodontaa spleet mesiaal), is het duidelijk dat de mesiale zijde van het element een uitstulping vertoont aan het bovenste gedeelte van de wortel. Uit andere opnamen (hier niet afgebeeld) van dezelfde regio bleek dat er geen sprake was van vertekening.

De lokalisatie van het eenwortelige element maakt het onwaarschijnlijk dat dit een premolaar is.

Een en ander leidt tot de conclusie, dat het in het geding zijnde element het distale gedeelte is van een molaar, vermoedelijk de 47. Uit een foto, welke twee jaar tevoren bij dezelfde patiënt van dit gebied was genomen (afb. 2), blijkt dat het inderdaad om de 47 gaat en dat de hemisectie niet ten onrechte is uitgevoerd (afdeling Parodontologie van de Subfaculteit der Tandheelkunde, Vrije Universiteit). Deze foto geeft de oorspronkelijke situatie weer. De 48 is nog aanwezig, evenals de mesiale wortel van de 47; deze laatste omringd door een niet te ontkennen pocket. Op afb. 1 is te

Afb. 1. De pijlerelementen. Het distale element vertoont mesiaal een uitstulping.

Afb. 2. De oorspronkelijke situatie. Een pocket mesiaal van de 47.

zien dat, na de hemisectie, de bothoogte mesiaal van de 47 zich weer tot op een gunstig niveau heeft hersteld.

Maart 1976.

De Boelelaan 1115,
Amsterdam.

REDACTIONELE COMMENTAAR

BEROEP IN OPSPRAAK

Bij verschillende gelegenheden worden via de publiciteitsmedia berichten in omloop gebracht, waardoor vertegenwoordigers van de zogeheten vrije beroepen in een minder gunstig daglicht komen te staan. Dit is uit de aard van de zaak noch voor hen, noch voor hun collega's een plezierige zaak, maar al te veel gegronde bezwaren kunnen er niet tegen worden aangevoerd. Erkend moet nl. worden dat van zekere zijde regelmatig voedsel aan dit soort berichten wordt gegeven. Elk beroep – en heus niet alleen het vrije – kent nu eenmaal leden, die de vereiste ethische normen maar al te gemakkelijk opzij zetten als het om materieel of ander gewin gaat. Een goede zaak als die in het openbaar op de vingers worden getikt! Het betekent elke keer weer een uitdaging aan het betrokken beroep, dat daarmee slechts zijn voordeel kan doen. Wat men dan echter wél mag eisen is, dat deze openbare kritiek – die in beginsel miljoenen mensen bereikt – op onaanvechtbare gronden berust, want anders wordt zij licht tendentius en mogelijk zelfs beledigend. Wordt de zo prijzenswaardige objectiviteit door de publiciteitsmedia altijd wel in acht genomen? Men zou vaak zeggen van niet.

Berichtgeving in de dagbladen

Zo berichtten de dagbladen onlangs dat bij een Brabants

ziekenfonds een tandarts in één jaar tijds f 350.000 had gedeclareerd. Enkele specialisten overtroffen hem met elk 4 ton, maar de absolute koploper was een fysiotherapeut die het tot een declaratie van een half miljoen had gebracht. Formidabele bedragen, dat is waar. Bij de leek, die daarvan kennis neemt zonder dat hem verdere bijzonderheden bekend worden gemaakt, wordt dan natuurlijk het vermoeden gewekt dat er met de wijze van declaratie iets mis is, grondig zelfs. Het is echter heel goed mogelijk – en gezien de hoogte der declaraties zelfs waarschijnlijk – dat het bericht enige correctie behoefde, nl. wanneer de genoemde bedragen betrekking hadden op een groepspraktijk, waarvan één der teamgenoten de gezamenlijke declaratie had ingediend. Dit is een meer en meer toegepaste procedure. Maar dat zou een essentieel verschil maken en het zou het motief van het bericht, nl. het aan de kaak stellen van ongeoorloofde handelingen, grotelijks hebben kunnen ontcrachten. De berichtgeving laat de lezer hieromtrent echter volkomen in het onzekere en dit betekent een ernstige omissie, want nu krijgt het bericht iets tendentius, alsof het er in eerste instantie om begonnen was de publieke verontwaardiging gaande te maken.

Nu, dat is tegenwoordig een koud kunstje en een vervelende bijkomstigheid daarvan is, dat – wanneer de eventueel noodzakelijke correctie later zou volgen – de eerder gewekte verontwaardiging al te zeer wortel heeft geschoten, om aanstonds weer te kunnen worden prijsgegeven met een opgelucht: 'o, dat verandert de zaak'. Integendeel, men is

veel te blij dat men weer wat heeft, om zich tegen te kunnen afzetten.

Maar wanneer bovenbedoelde correctie niet nodig was, m.a.w. wanneer het eenmanspraktijken betrof, dan zegt de onthulling van de bedragen nóg onvoldoende, want er blijkt niets uit omtrent de inzet van de declaranten tijdens hun arbeid, noch over het aantal werkuren – wat de specialisten betreft misschien met opoffering van veel nachtrust – of over de kwaliteit van de gedane verrichtingen. Pas wanneer die factoren onder de maat waren, heeft men recht, schande te roepen. Hoewel daarop een zekere en wellicht zelfs vrij grote kans is, wordt men daaromtrent in het ongewisse gelaten. Niettemin wordt het door de publiciteitsmedia op zodanige wijze onder de algemene aandacht gebracht, dat het lijkt of al vooraf vaststond dat de betrokkenen het ziekenfonds aardig bij de neus hebben genomen, om geen onvriendelijker term te gebruiken. Men speculeert als het ware op de versterking van, dikwijls op niet-reële gronden reeds bestaande, negatieve gevoelens ten aanzien van vertegenwoordigers van vrije beroepen. Politieke motieven zijn daarbij vaak onmiskenbaar. Heeft het woord 'vrij' niet een wat verdachte klank?

Doch ook wanneer het bewezen misstanden betreft, wordt er nooit expliciet bij gezegd dat dit uitzonderingsgevallen betreft. Van het grote aantal practici dat in alle eerlijkheid en oprechtheid zijn declaratie indient, wordt niets medegedeeld. Over het hoge percentage daarvan worden geen mededelingen verstrekt. Allicht niet – zal men zeggen – want het normale en goede is geen 'nieuws', waarvan enig journalistiek profijt valt te trekken. Maar intussen wordt het vrije beroep naar die enkelen beoordeeld, want van het grote publiek is een redelijk onderscheidingsvermogen niet te verwachten, zeker niet als het daar onvoldoende in wordt opgevoed. Integendeel, de algemene rancune tegen vrije beroepen is in de loop der jaren voldoende aangekweekt om bij elk ongenueanceerd krantebericht opnieuw vlam te vatten. Maar goed, persberichten schijnen nu eenmaal op wat sensationele wijze aan de burgers te moeten worden opgediend, opdat die permanent iets bij de hand hebben om zich over op te winden. Bovendien worden zij dan gemakkelijk in een bepaalde denkrichting gedreven, hetgeen politiek ook heel belangrijk kan zijn.

Berichtgeving door de Consumentenbond

Een volkomen andere attitude zou men mogen verwachten van de Consumentenbond, die al jarenlang nuttig corrigerend werk verricht. Hij toch moet krachtens zijn opzet de belangen van de consument behartigen en dit doel streeft hij onder meer na door onderzoek van en voorlichting over kwaliteiten en prijzen van goederen en diensten. Zo meldt het althans het periodiek verschijnend orgaan: De Consumentengids en inderdaad bevat deze maandelijks een hele vracht informatie. Ongeacht of deze nu spaarrekeningen, koelkasten, kinderspeelgoed of specialistentarieven betreffen, bijna steeds komen er voor de diverse betrokkenen minder gunstige uitkomsten van (vergelijkend) onderzoek aan het licht. Als men de verslagen zo doorleest, dringt zich onwillekeurig de gedachte op dat bijkans elke onderneming,

particulier of anderszins, erop uit is, de argeloze burger op de een of andere wijze te misleiden, zo niet rechtstreeks op te lichten. In elk geval is de lectuur weinig geschikt om een hoge dunk van de moderne samenleving te krijgen: niemand deugt – zo lijkt het – behalve dan de Consumentenbond zelf.

Maar badinage à part, voor deze organisatie geldt tot op zekere hoogte hetzelfde als voor de eerder genoemde publiciteitsmedia: ook zij kan niet bestaan van de signalering van het goede en normale. Door haar opzet is haar maandblad wel gedwongen, misstanden aan het licht te brengen en zij kan er ook niets aan doen, dat die in allerlei sectoren van menselijke activiteit zo welig tieren. Door haar vaak goede informatie zal wellicht menigeen op de valreep ervoor zijn behoed, het slachtoffer te worden van minder nette praktijken. De Consumentenbond zal daarom ook velen aan zich hebben verplicht en zijn maandblad zal zich dan ook terecht in een aanzienlijke populariteit kunnen verheugen.

Evenwel, noblesse oblige en waar de Consumentenbond zich wél door zou moeten onderscheiden, is: 1. een zekere wetenschappelijke opzet van zijn onderzoekingen, 2. een strikte objectiviteit van berichtgeving. En daar beginnen de moeilijkheden, want aangaande het eerste punt moet worden geconstateerd dat de bond zelf onmogelijk de deskundigheden in huis kan hebben voor een zo grote verscheidenheid aan onderwerpen als hij nu eenmaal moet aanvatten en dat maakt hem afhankelijk van hulp van anderen op velerlei terreinen. Zal die hulp altijd wezenlijk deskundig zijn en zullen uitleg en advies steeds goed overkomen en op de juiste wijze worden geïnterpreteerd? Met betrekking tot het onder 2 genoemde komt men niet onder de indruk uit dat de berichtgeving in de Consumentengids – evenmin als in veel dagbladen – is vrij te pleiten van een zekere sensatiezucht, zoals reeds blijkt uit de opmaak en de vaak suggestieve afbeeldingen. Ook de tekst is hier en daar wat opdringerig-populair, zo te zien echt afgestemd op een lezerspubliek dat al op voorhand zit te popelen om links en rechts scherven te zien vallen. Maar komt een dergelijke benadering de objectiviteit ten goede? Het valt te betwijfelen.

Deze twijfel doet zich bij de beroepsgenoot waarschijnlijk heel sterk voelen in een bijdrage, gepubliceerd in het mei-nummer 1976 van de Consumentengids, waarin het doen en laten van de tandartsen op de korrel wordt genomen. Het artikel wordt ingeleid met enige algemene opmerkingen over o.a. tandartsendichtheid en hulpmiddelen: op zichzelf zakelijke en dus nuttige informatie. Het vervolg is echter minder zakelijk. Een grote kop luidt: 'Hoe zit het met de verzekering, hoe zijn de tarieven, hoe is de kwaliteit?' en een onderkopje: 'Vakwerk of niet', een opschrift dat doet vermoeden dat de Consumentengids zich op glad ijs gaat begeven. Dat blijkt dan ook. De beantwoording van deze netelige vraag berust ook hier op een onderzoek, d.w.z. een beperkte steekproef, dat als volgt wordt omschreven:

'Een van onze medewerkers, die meer dan een jaar niet naar de tandarts was geweest, bezocht 7 tandartsen. Hij vroeg hen zijn gebit zo uitgebreid mogelijk te onderzoeken en precies op te geven wat er

aan moest gebeuren om het weer in orde te krijgen en wat dat zou gaan kosten. Tevoren hadden twee tandartsen (die kennelijk 'in het komplot' waren - *Red.*) onafhankelijk van elkaar het gebit uitgebreid bekeken. Zij vonden 16 gaatjes, een ontsteking boven een brug (waardoor een bobbeltje was ontstaan) en een gebroken wortel van een voortand, waarop reeds een kroon was geplaatst. De tand zat daardoor nogal los. Zij stelden twee behandelplannen op:

1. Het gebit voorlopig in een behoorlijke staat brengen. Dat betekende 14 eenvlaks- en 2 drievlaksvullingen. Kosten ± f 550.
2. Uitgebreid opknappen, met bruggen en kronen. Dat werden 10 eenvlaksvullingen, 3 kronen en een 8-delige brug. Kosten ca f 5200.'

Nogal ongenuanceerd proza dus, dat ook voor de deskundige veel te raden laat, waarin nu precies het verschil zit tussen het 'voorlopig in een behoorlijke staat brengen' van het gebit voor f 550,— en het 'uitgebreid opknappen' van de 'gaatjes' het 'bobbeltje' etc. voor weinig minder dan het tienvoudige bedrag. Van tweeën één: of die 'behoorlijke staat' is bij nader inzien niet zo erg behoorlijk, of het 'uitgebreid opknappen' (alsof het een kapotte stoel betrof) is een wat te kostbare oplossing. Waarschijnlijk is de ongelukkige woordkeus mede debet aan de onduidelijkheid. Vakjargon mag al irritant zijn, het door deze leken gehanteerde alternatief is ook al niet de ideale oplossing. Ook ontbreekt de mededeling of een röntgenstatus werd vervaardigd. Gezien het grote aantal ontdekte 'gaatjes' zou men mogen veronderstellen van wel, al klopt dat weer niet met de onder 1. genoemde indicatie: 14 eenvlaksvullingen. Deze suggereren de aanwezigheid van cariës in pits en fissuren of op de vestibulaire resp. linguale vlakken en voor de diagnostiek daarvan komt men met röntgenfoto's niet ver.

Maar goed, de medewerker ging dus, gewapend met deze, hemzelf onvermijdelijk toch ook wel wat duistere, kennis naar zijn zeven proefdieren en de lezer voelt al wel aankomen dat deze bij het eerste treffen al dadelijk niet zo'n beste beurt maakten. Dat gold zowel de diagnose als de indicatie en de voorlichting inzake mondhygiëne. De meesten ontdekten in eerste instantie maar 3 á 5 'gaatjes', gaven weinig of geen instructie en maakten ook geen foto's. Bij twee hunner kon trouwens de meergemelde medewerker bij zijn wetenschappelijke speurtocht zelfs geen röntgenapparaat ontwaren. In hoeverre deze waarneming de garantie biedt, dat dit in werkelijkheid ook niet aanwezig was, blijve hier verder onbeslist.

Hoe het ook zij, de resultaten van dit onderzoek worden summier medegedeeld, maar ze zijn wel suggestief in die zin, dat de argeloze lezer de indruk krijgt dat de meesten er met de muts naar gooiden. Enkelen waren b.v. al na 5 tot 10 minuten met het onderzoek klaar. Er wordt echter o.a. niet bij vermeld of dit plaatsvond op afspraak dan wel op een — wellicht druk — spreekuur. Het is immers best mogelijk dat een zeer bezet tandarts dan bij de eerste visite de indruk maakt, wat oppervlakkig te werk te gaan, maar dat hij die schade — ook wat betreft tandsteenverwijdering en instructie mondhygiëne — bij de volgende visites ruimschoots inhaalt. Men begrijpe ons goed: het is helemaal niet de bedoeling, ontoereikende handelingen van tandartsen goed te praten, maar wel, onder de aandacht te brengen dat — als

men practici in gebreke wil stellen — zulks beter gefundeerd moet doen dan in het onderhavige artikel het geval was. Dan dienen de argumenten bewijzend te zijn en niet te bestaan in ongenuanceerde en eventueel suggestieve mededelingen.

Ongenuanceerd is ook het volgende advies aan de lezer:

'Komt u voor de eerste keer bij een tandarts, dan moet die u uitgebreid onderzoeken. Een controle met spiegel en sonde ('prikker') is niet genoeg: het is absoluut nodig dat er ook röntgenfoto's worden genomen. Hoe eerder gaatjes worden ontdekt, hoe sneller er iets aan gedaan kan worden. Dat betekent niet alleen minder tandbederf, maar ook kleinere vullingen, dus minder kosten. Maakt uw tandarts nooit foto's dan kunt u — hoe moeilijk het ook is — maar beter een andere zoeken.'

Natuurlijk is het bezit van een röntgenapparaat in de tegenwoordige tijd een noodzaak en niemand zal betwisten dat het vervaardigen van een volledige röntgenstatus bij een eerste visite veel nuttige informatie kan bieden ten aanzien van proximale ontkalkingen, voorheen verrichte endodontische procedures, de parodontale toestand en wat niet al. Toch kan niet worden gesteld (en zeker niet door een lekenorganisatie) dat het dan automatisch 'absoluut noodzakelijk is dat er ook röntgenfoto's worden gemaakt'. Juist dat absolute van de eis kan de lezer-leek in verwarring brengen. Het is nl. in menig geval heel wel denkbaar, dat een ervaren en in alle opzichten hoogstaand practicus, ook bij een nieuwe patiënt, van het maken van foto's afziet, eenvoudig omdat zijn geoevende klinische blik hem dat vertelt. Er is nog altijd een categorie van patiënten, die niet veel cariës hebben en bij wie ook nooit een endodontische behandeling heeft plaatsgevonden. Als dan bovendien de mondhygiëne bevredigend is en het parodontium bij klinisch onderzoek gezond blijkt dan is de tandarts, die zich in eerste instantie niet geroepen voelt tot vervaardiging van een röntgenstatus of van solitaire foto's — ook al uit de overweging dat dit een aanzienlijk bedrag aan geld uitspaart — helemaal niet aanstonds te blameren.

En de interproximale 'gaatjes' dan? zal men vragen. Wel, van veel van de röntgenschaduwen die op een beginnende aantasting (ontkalking) wijzen en die niet met spiegel en sonde te ontdekken zijn, kan men zich afvragen of het nodig — en zelfs verstandig — is, deze aanstonds met de boormachine te lijf te gaan. Het zou wel eens kunnen zijn dat de al te enthousiaste practicus, die met de Consumentenbond denkt: 'hoe eerder gaatjes worden ontdekt, hoe sneller er iets aan gedaan kan worden', met zijn therapeutische maatregelen (een serie m.o.d.-restauraties b.v.) heel wat meer schade aan het gebit toebrengt dan degene die zich wat gereserveerder opstelt. Dit vanwege de kans op remineralisatie van het glazuur en van stilstand van het cariësproces, maar ook uit de overweging dat elke mechanische behandeling een aanslag op de vitaliteit van de pulpa kan betekenen. Eén en ander is overigens natuurlijk van geval tot geval verschillend en een besluit dienaangaande vraagt veel kennis en ervaring. Doch van al die fijnere nuances heeft de Consumentenbond uit de aard der zaak geen weet. Dat is hem ook geenszins kwalijk te nemen. Zijn 'deskundige' adviseurs blijkbaar echter even-

min. Dat is een minder fraaie zaak, vooral als men zijn leden goede voorlichting wil geven. Immers een zekere basiskennis daarvan is onmisbaar als men een oordeel wil vellen over de beoefenaars van een beroep met een biologisch fundament. Daar zijn zwart-wit uitspraken altijd aanvechtbaar.

Daarom valt het te betreuren dat een organisatie, die zoveel nuttig corrigerend werk doet, zich in haar maandblad zo eenzijdig en daardoor onoordeelkundig uitlaat over zaken, waarvan zij haar kennis hoogstens uit de tweede hand heeft kunnen bijeengaren. Dit geldt nog temeer omdat collega's, die op goede gronden wat zuinig zijn met het maken van röntgenfoto's, daardoor in beginsel kunnen worden gedupeerd. Want het is heel goed denkbaar dat van de ruim 450.000 leden, die een zodanige informatie van 'hun'

Consumentenbond in deze opmaak lezen kunnen, er niet weinigen zijn, die daar geheel verkeerde conclusies aan verbinden en misschien een voortreffelijke practicus de rug toekeren.

Nogmaals, er is niets op tegen als de faits et gestes van de beoefenaars van het vrije beroep onder de publieke aandacht worden gebracht, als het kan in positieve, maar als het moet ook in negatieve zin. Maar dan dient de kritiek wel behoorlijk gedocumenteerd te zijn. Het zou heel jammer wezen wanneer ten gevolge van slecht gefundeerde publikaties, als in het vorenstaande gesignaleerd, de behoefte zou ontstaan aan een organisatie, die het publiek in bescherming zou moeten nemen tegen . . . uitspraken van de Consumentenbond.

ONDERWIJS

PROF. DR. H. M. J. SCHEFFER EMERITUS

Aanvankelijk in 1948 benoemd tot hoogleraar in de Conserverende tandheelkunde werd het al snel duidelijk, dat Scheffer de aangewezen persoon was om het directoraat van het Tandheelkundig Instituut te Utrecht op zich te nemen (1949) in opvolging van Prof. P. H. Buisman, die belast werd met het onderwijs in de Prothetische tandheelkunde. Diplomatieke gaven en een tactvol doch beslist optreden waren in de, door haar omvang en slechte behuizing, moeizaam opererende Utrechtse opleiding steeds al in hoge mate vereist geweest. In de eerste naoorlogse periode, waarin zowel de afbouw van de 4-jarige als de opbouw van de 6-jarige opleiding gelijktijdig moesten geschieden, waren deze eigenschappen uitermate welkom, teneinde met goed resultaat leiding te geven aan een goeddeels vernieuwde en zich sterk uitbreidende wetenschappelijke staf. Scheffer bezat deze hoedanigheden en hij ontpopte zich als een geboren manager, die zich met een volledige inzet en naar allengs bleek met grote deskundigheid het zeker niet homogene en soms wat weerspannige team wist te leiden. Daarnaast ontving hij de leeropdracht in de Sociale tandheelkunde.

Zijn kwaliteiten vonden in ruime kring waardering gezien de vele malen, dat met succes een beroep op hem werd gedaan om zitting te nemen in besturen en commissies. In 1965 werd hij Rector Magnificus der Utrechtse universiteit. Hij was de eerste die vanuit de tandheelkundige discipline tot dit eervolle ambt geroepen werd. Zijn bemoeienissen met een kwart eeuw nieuwbouwproblematiek zijn zeer intensief geweest. Ook hier weer was hij als voorzitter van de Commissie Bouwzaken een door alle betrokken partijen zeer gewaardeerde initiator en stimulator.

Doordat in later jaren zijn gezondheidstoestand te wensen overliet, werd hij genoodzaakt zich uit vele functies terug te trekken. In de periode voorafgaande aan zijn emeritaat (1 maart 1976) heeft hij als voorzitter van de Centrale Commissie Plaatsing Eerste Jaars Studenten, die landelijk de grote toeloop naar de universiteiten met inbegrip van de tandheelkundige opleidingen moest reguleren, zeer verdienstelijk werk gedaan. Als officiële erkenning voor de wijze waarop hij zijn vele taken vervulde werd hij bij zijn afscheid door Hare Majesteit benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. De versierselen werden hem bij zijn afscheid door Dr. H. M. Schamhardt, lid van het College van Bestuur van de Utrechtse universiteit, uitgereikt. Moge in de nu volgende jaren rust en gezondheid zijn deel zijn.

VIJFTIGJARIG TANDARTSJUBILEUM PROF. R. W. BROEKMAN

Op 26 mei jl. was het 50 jaar geleden dat collega Roelof W. Broekman zijn tandartsdiploma behaalde. Dit was de aanvang van de professionele loopbaan van één onzer meest veelzijdige en markante collega's, begiftigd met vele talenten die hem ook buiten vakkringen bekendheid hebben gegeven.

Als algemeen-practicus gevestigd te Arnhem bleef hij ook naast zijn drukke praktijkwerkzaamheden zijn studeerkamer trouw om zich te verdiepen in velerlei onderwerpen.

Naast zijn liefde voor de werken van Goethe ontwik-